

SZECSKÓ KÁROLY: CHIKÁN ZOLTÁNNÉ (TUDÓS TANÁROK – TANÁR TUDÓSOK SOROZAT. SOROZATSZERKESZTŐ: JÁKI LÁSZLÓ). OKTATÁSKUTATÓ ÉS FEJLESZTŐ INTÉZET PEDAGÓGIAI KÖNYVTÁR ÉS MÚZEUM, BUDAPEST, 2013.

Sz. Tóth Gyula: A kiművelt emberfőkért

Az anyanyelvi nevelés szép lapjain: írás/jel/ szó, stílus és szép beszéd. No meg tartalom. Ezek a hozzávalók, ezekre, mint tartópillérekre építkezik az életmű. És még számos elem, amelyeket gondosan előtár a sorozat könyvecskéje. A recenzens az elején illően bevallja, hogy kedvére van e sorozat. Noha a főszereplőt személyesen nem ismer- te, a bemutatott szakmai pályájához több szálon kapcsolódik, az emberi tartás különös tiszteletet ébreszt benne.

A szakmai tevékenységek gazdasága ontja a termést, gyönyörűséggel szemezgethetünk. A pályáiv Egerben kezdődött az általános iskolai alsó tagozatos tanítással, ezt a szakértettségis kollégiumban tanárok továbbképzése követte, majd a főiskola nyelvészeti tanszéke, ahol kiteljesedik a tanári és a tudományos ambíció. Mindezt megalapozta a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen elvégzett magyar-latin szak.

Chikán Zoltánné tudományos munkásságának két fő területét jelöli meg a könyv: a tantárgypedagógiát és a tantárgytörténetet. Nyelvészeti oktatómunkája azonban kiterjedt a szakma szinte valamennyi területére, ennek nyugodt és biztos

hátteret jelentett az alapos nyelvtörténeti felkészültség és a latin grammatikai rendszer ismerete (19-80. o.).

Tágra nyitotta a nyelvi képzés horizontját, magasra tette a mércét, mert magasra kívánta emelni a gyermekeket – nyelvi katedrálist épített. Már az általános iskolában fő feladatnak jelölte meg a nyelvművelést, a kifejezőkészség, a stílus, a szép magyar beszéd fejlesztését, a „kiművelt emberfőkért” (20. o.).

Mi mindent tett ennek érdekében Chikán Zoltánné? Említsünk néhány

---

a nyelvi-stilisztikai elemzésnek nagy jelentőséget tulajdonított a személyiségformálásban

---

konkrét tételt. Nagyon fontosnak tartotta az *írásképek* megfelelő alkalmazását. Radnóti-versek elemzésével bizonyítja álláspontját. Nagy szerepet tulajdonított a *hatá-*

rozósóknak. Sokat foglalkozott az *elemzés* kérdésével, a hangtan, a szótan, a mondat- tan összefüggéseire figyelve. A nyelvi jelenségeket a maguk összetettségében vizsgálta, szorgalmazta az irodalmi művek nyelvtani elemzését, nem keverve a stilisztikai elemzéssel. A *nyelvi-stilisztikai elemzésnek* nagy jelentőséget tulajdonított a személyiségformálásban. Felhívta a figyelmet a *szemléltető szövegek* fontosságára, azok összeállítására, felhasználására. Kísérleteket végzett a *csó-*

portos munka formáinak fejlesztésére, „a differenciáltabb problémaláttatás didaktikai szempontjával” indokolva (28. o.). Figyelte a nyelvtani ismeretek gyakorlati alkalmazását, a „teljesítőképeséget”.

Megállapította, hogy a csoportos foglalkozásokon nagyobb lehetőség nyílik az *egyéniségformálásra*, így lehet fejleszteni a tanulók erkölcsiségét és segíteni emberismereti tapasztalataik gyarapodását.

Vizsgálta a középiskolai tanulók nyelvi tudását, mert a magyar szakra készülők felkészültségét nem tartotta megfelelőnek. A főiskolai felvételi feladatokat átalakította, új módszereket vezetett be ezen a téren is. A komplex államvizgára is új metódusokat dolgozott ki. Javaslatokat tett a példaszövegek használatára, fontosnak tartotta a *köznyelv* helyes elsajátítását. Hangsúlyozta a gondolkodás fejlesztését, az *anyanyelvi öntudatot*, amely az egyén műveltségének alapját jelenti, a *kulturált magatartást*, amely egyben segíti az embert a társadalomban való boldogulásában. Megcélozta az ehhez nélkülözhetetlen képességeket, amelyek a nyelvi nevelés során alakíthatók, mint például szóösszetételekkel a *dialektikus szemléletmód* formálása, vagy az *analízis és szintézis* gondolkodási műveleteinek gyakorlása. Gyakran szólt az olvasás fontosságáról, nyelvművelői hitvallása lehet ez a nyilatkozata: „*A nemzeti nyelv szerepének felismertetése, jellegének bemutatása az egyetemes társadalom egésze számára is fontos: nyelvünk csiszolása, fejlesztése egyben az egyetemes társadalom haladását szolgálja.*” (Ezt a magam példáján „igazolhatom”, amikor magyar versek francia fordításait, illetve azok hatásait vizsgáltam: Sz. Tóth, 2014.) Az itt sorolt tételekről tanulmányok szólnak részletesen.

Chikán tanárnő tudományos tevékenységére jellemző a klasszikus kutatásmetodika menete szerint végzett munka: megfigyelés a gyakorlatban; a jelenség, dolog megnevezése; problémaállítás; a megoldást kínáló elem kijelölése; hipotézisállítás; str-

tégia indítása, lebonyolítása; kísérlet, megfigyelés, elemzés, összegzés; az eredmény beépítése az egészbe. Nem általában fejlesztés, nem rögtön az egész megváltoztatásának

víziójával és hevületével. Fokról fokra, lépésről lépésre. A mindennapok gondos, folyamatos alkotó munkája eredményezi a megújulást. Mert magában hordozza. Chikánné nem pedagógiai divatokat követett, nem jelszavak mentén indított akciókat, nem tett „felajánlásokat”.

Neves professzorok voltak a mesterei: Paizs Dezső, Zsirai Miklós, Laziczius Gyula, Horváth János, Alszeghy Zsolt. És kiváló munkatársak segítettek, mint Papp István, Bakos József, Perényi János. Nemzedékek sorát képezte és indította el a tanári pályán, tanítványai közül többen a tudományos élet jeles alakjai, mint V. Raisz Rózsa, Zimányi Árpád.

Mint minden szakmában, fontos kérdés a munka és a család, a magánélet és a szakmai élet összehangolása. Itt áll előtűnk egy pedagógusnő alakja, aki tanít, tudományos munkát végez, publikál, részt vesz a szakmai közéletben, mindez nem kevés időt, nem kevés energiát igényel. Hogyan jutott minderre ideje, energiája, a család, a négy gyermek nevelése közben? Fordítsuk meg. A családi kötelezettségek mellett, hogyan, miből „telt” az értékes szakmai munkára? Mindez jellem kérdése; Chikán Zoltánnét nagyfokú erkölcsiség hatotta át. Nem méricskélte, a minőségelv alapján tette a dolgát, ahogyan művelt pol-

gárhoz illik. A „vesszőt” is komolyan vette, „az írásjelek pedig a látható nyelvben fontos szerepet játszanak, használatuk a forma lényeges jegye” (25. o.). A katedrális tornyába is sok apró lépcsőfok vezet. A csúcson szép a kilátás. Az építő/építkező ember lelkét pedig nyugtatja a harangszó.

Történetek 128 oldalon elbeszélve. Lássuk a *történeti* vonalakat: anyanyelvtanítás, tankönyvírás, tantárgypedagógia, iskola (alsó és felső tagozat, közép- és felsőfok) és oktatásügy. A munka és a család, a magánélet és a társadalmi élet kapcsolódásának felvillantása már történelem. A könyvben Magyarország történelmének egy fontos szakasza is végighúzódik, nem mellékesen. II. világháború, az élet beindulása, a családi élet alakítása, a pályakezdetés, ugyanakkor a szovjet típusú rendszer kiépítése, államosítás, a Rákosi-féle személyi kultusz, 1956, megtorlások. Majd 1963 után kis szippantás a szabadabb levegőből. Íme: kis magyar politikátörténet.

Férjének, Chikán Zoltánnak az volt a bűne, hogy részt vett 1956-ban a Kereszténydemokrata Néppárt újjászervezésében. Meghurcolása kihatott a feleség munkahelyi megítélésére is, bár végül őt nem bocsátották el. Kapott szakmai-kollegiális segítséget, finom kompromisszumokkal „áthidaló” megoldást talált (Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetem elvégzése, 15. o.). Meg lehetett találni a módját annak, hogyan lehet szakmailag, emberileg hitelesen boldogulni. Chikánné nem akart hősi lenni, sem ellenálló. Nem panaszkodott, hogy „megfigyelték”. Úgy lett „ellenálló”,

hogyan nem hagyta el magát, szívósan, felelősen tette a dolgát. A feladatára koncentrált. És ebben minden bizonytal támogatott vallásos neveltetése.

Mozgalmas szakmai élete után, 1980-tól nyugállományban is aktív volt. 1990-

egy biztos nyelvészeti alapokon működő anyanyelvtanítás eredményes idegennyelv-tanítást hozhat: nagyobb a lehetőség az idegen nyelvi paradigmák befogadására, beépítésére

ben, 70. születésnapja alkalmából köszöntötték a Magyar Nyelvtudományi Társaság Heves megyei csoportjának ünnepi ülésén. Ekkor, a korábban elnyert Kiváló Munkáért kitüntetés és az Apáczai Csere

János-díj után, megkapta az Eszterházy Károly-emlékplakettet. 2000-ben emlékkötettel köszöntötték a főiskolán. 2006. június 26-án barátok, kollégák, tanítványok kísérték utolsó útjára.

Szecsó Károly könyvét Chikán Zoltánnéról 2013 októberében mutatták be Egerben.¹ A szerző nyugalmazott levéltáros, helytörténész, aki nem először foglalkozik a város jeles tanáregyeniségeivel,² új kötetéről szólva hangsúlyozta a felidézésemlékőrzés fontosságát, az effajta tevékenység értéktéremtő jellegét. (Mennyire becsüljük meg az egykori tanárkollégákat? Nem lehetne-e a volt kolléga munkájára is gondolni, folyamatosan beépíteni az oktatási programba? Gyakrabban érdeklődni, konzultálni? Egy-egy nevezetes téma köré emlékülést szervezni? Mindezt nemcsak „felső iskolás fokon”, hanem az általános és a középiskolában is.)

A könyv történelmi alaposággal készített mű: feltár és összerak. Példatár, amely kutatásra készített. A nyelv állandóan változik, a jelsokaság és jelszínesség újabb kuta-

¹ Erről beszámolt a helyi tévé is. Letöltés: <http://www.tveger.hu/hirekreszlet.php?hir=8028>.

² Önálló kötetekben ír Óriás Nándorról, az Egri Érseki Jogakadémia egykori tanáráról, valamint Somos Lajosról és Kovács Vendelről is, az Egri Tanárképző (akkori nevén: Ho Si Minh Tanárképző Főiskola) egykori tanáiról.

tásokat involvál. Azt se gondolhatjuk, hogy mára mindaz a problémahalmaz megoldódottnak tekinthető, amellyel Chikánné foglalkozott. Vannak elvarratlan szálak, a kapcsolódások kínálják magukat. Az anyanyelv-tanítás – anyanyelvi nevelés – anyanyelv-pedagógia folyamatos feladat, szerves fejlődés. (Számos mai kutatás ezen az alapon, ezzel a szemlélettel folytatja, ezek közül említék meg egyet, a tantárgy-pedagógiánál maradvá: *Sebőkné Lóczi*, 2000.)

A megismert munkásság szélesre tárja az anyanyelv-tanítás világát, aprólékosan, a részecskétől az egészig igyekszik átfogni. Megjelenik az anyanyelv mint bázis: a beszédhez, az olvasáshoz, az irodalomhoz, a szövegértéshez, a filozófiához, a világ felfedezéséhez. A használható műveltséghez. És – tegyük hozzá saját fejlesztési gyakorlomból – az idegen nyelvek tanulásához. Egy biztos nyelvészeti alapokon működő anyanyelv-tanítás eredményes idegennyelv-tanítást hozhat: nagyobb a lehetőség az idegen nyelvi paradigmák befogadására, beépítésére. (Az idegennyelv-tanítás és a nyelvpedagógia körül ma is heves viták folynak. *Budai*, 2013.) Kereső-újító tanárként bővítette az oktatás kereteit, tágította

a „szakosságot”. Elsők között látta, mutatta ki, gyakorolta és gyakoroltatta a tantárgyi *integrációt*. (Amely oly nehezen épül be oktatásunkba.)

Chikán Zoltánné fáradhatatlanul munkálkodott a pedagógusszakma megújításán. Nyitott a pedagógustudás – rejtett tartalékokat feltáró – jövője felé. Lebontotta a szaktantárgyi anyanyelv-tanárságot, készenlétre hangolt a nyelv változásainak követésére, a szemiotika, a digitális nyelvhasználat elsajátítása felé.

Míndez megtalálható ebben a kis kötetben: a bevezetés után öt fejezetben, kiemelten a munkásságát tárgyalva, ezt segítik az írásaiból készült szemelvények, a válogatással is tekintélyes bibliográfia, kiegészítve nekrológokkal, visszaemlékezésekkel.

Pedagógusi életút-mutatót tartunk a kezünkben. Nem csak szakosoknak. A sok példa jelzi, mennyi vonzó érték van a pedagóguspályán, ha megtaláljuk *feladatainkat* és kihasználjuk *lehetőségeinket*. Az írásunk elején jelzett fogalmak mondandónk üzenetévé értek: műveltség és magasrendű hivatástudat, éthosz.

IRODALOM

Budai László (2013): Ami oktatás, az nem tudományos!? *Új Pedagógiai Szemle*, 11-12. 50-55. Letöltés: <http://www.ofi.hu/tudastar/upsz-2013-11-12-szam>

Sebőkné Lóczi Márta (2000): A tantárgy-pedagógia szemantikai változásai és a testnevelési tantervek összefüggései a tanítóképzésben. *Új Pedagógiai Szemle*, 10. 90-97. Letöltés: <http://www.ofi.hu/tudastar/tantargy-pedagogia>

Sz. Tóth Gyula (2014): A koltói úton. Találkozásaim szép magyar versekkel franciául. Letöltés: www.francianyelv.hu/francia-kultura/francia-irodalom/a-koltoi-uton-talalkozasaim-szep-magyar-versekkel-franciail